

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

11 aprilie 2019*

„Trimitere preliminară – Directiva 2003/88/CE – Organizarea timpului de lucru – Protecția securității și a sănătății lucrătorilor – Timp de lucru maxim săptămânal – Perioada de referință – Caracter variabil sau fix – Derogare – Funcționari din cadrul poliției”

În cauza C-254/18,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Conseil d'État (Consiliul de Stat, Franța), prin decizia din 4 aprilie 2018, primită de Curte la 12 aprilie 2018, în procedura

Syndicat des cadres de la sécurité intérieure

împotriva

Premier ministre,

Ministre de l'Intérieur,

Ministre de l'Action et des Comptes publics,

CURTEA (Camera a doua),

compusă din domnul A. Arabadjiev, președinte de cameră, și domnii T. von Danwitz, E. Levits, C. Vajda (raportor) și P. G. Xuereb, judecători,

avocat general: domnul G. Pitruzzella,

grefier: doamna V. Giacobbo-Peyronnel, administratoare,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 29 noiembrie 2018,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Syndicat des cadres de la sécurité intérieure, de P. Gernez, avocat;
- pentru guvernul francez, de R. Coesme, de A.-L. Desjonquères și de E. de Moustier, în calitate de agenți;
- pentru Comisia Europeană, de C. Valero și de M. van Beek, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 28 februarie 2019,

* Limba de procedură: franceza.

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 6 litera (b), a articolului 16 litera (b), a articolului 17 alineatul (3) și a articolului 19 primul paragraf din Directiva 2003/88/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 4 noiembrie 2003 privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru (JO 2003, L 299, p. 9, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 3).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Syndicat des cadres de la sécurité intérieure (Sindicatul Cadrelor de Securitate Internă, denumit în continuare „SCSI”), pe de o parte, și Premier ministre (prim-ministrul, Franța), ministre de l’Intérieur (ministrul de interne, Franța), precum și ministre de l’Action et des Comptes publics (ministrul acțiunii și conturilor publice, Franța), pe de altă parte, în legătură cu perioada de referință utilizată pentru calcularea timpului mediu de lucru săptămânal al funcționarilor activi ai serviciilor din cadrul poliției naționale.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Directiva 89/391/CEE

- 3 Articolul 2 din Directiva 89/391/CEE a Consiliului din 12 iunie 1989 privind punerea în aplicare de măsuri pentru promovarea îmbunătățirii securității și sănătății lucrătorilor la locul de muncă (JO 1989, L 183, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 2, p. 88) prevede:

„(1) Prezenta directivă se aplică tuturor sectoarelor de activitate, atât publice, cât și private, (industrie, agricultură, comerț, administrație, servicii, educație, cultură, recreere etc.).

(2) Prezenta directivă nu este aplicabilă atunci când caracteristici inerente anumitor activități specifice din domeniul administrației publice, cum ar fi forțele armate sau poliția, sau anumitor activități specifice din domeniul serviciilor de protecție civilă sunt, în mod inevitabil, în contradicție cu dispozițiile acesteia.

În acest caz, trebuie asigurate securitatea și sănătatea lucrătorilor ținându-se cont, pe cât posibil, de obiectivele prezentei directive.”

Directiva 2003/88

- 4 Considerentul (15) al Directivei 2003/88 are următorul cuprins:

„Având în vedere problemele pe care organizarea timpului de lucru le poate ridica, este de dorit să se prevadă o anumită flexibilitate în aplicarea anumitor dispoziții din prezenta directivă, asigurându-se în același timp respectarea principiilor protejării securității și sănătății lucrătorilor.”

- 5 Articolul 1 din Directiva 2003/88 prevede:

„[...]”

(2) Prezenta directivă se aplică:

(a) perioadelor minime de repaus zilnic, repaus săptămânal și concediu anual, precum și pauzelor și timpului de lucru maxim săptămânal;

(b) anumitor aspecte ale muncii de noapte, ale muncii în schimburi și ale ritmului de lucru.

(3) Prezenta directivă se aplică tuturor sectoarelor de activitate, private sau publice, în sensul articolului 2 din Directiva 89/391/CEE, fără a aduce atingere articolelor 14, 17, 18 și 19 din prezenta directivă.

[...]

(4) Dispozițiile Directivei 89/391/CEE se aplică în totalitate aspectelor prevăzute la alineatul (2), fără a aduce atingere dispozițiilor mai stricte sau speciale din prezenta directivă.”

6 Articolul 3 din Directiva 2003/88, referitor la repausul zilnic, prevede:

„Statele membre iau măsurile necesare pentru ca orice lucrător să beneficieze de o perioadă minimă de repaus de 11 ore consecutive în decursul unei perioade de 24 de ore.”

7 Articolul 5 din această directivă, intitulat „Repausul săptămânal”, prevede:

„Statele membre iau măsurile necesare pentru ca orice lucrător să beneficieze, în decursul unei perioade de șapte zile, de o perioadă minimă de repaus neîntrerupt de 24 de ore, la care se adaugă cele 11 ore de repaus zilnic prevăzute în articolul 3.

[...]”

8 Articolul 6 din directiva menționată, intitulat „Timpul de lucru maxim săptămânal”, are următorul cuprins:

„Statele membre iau măsurile necesare pentru ca, în funcție de necesitățile de protecție a sănătății și securității lucrătorilor:

[...]

(b) timpul mediu de lucru pentru fiecare perioadă de șapte zile, inclusiv orele suplimentare, să nu depășească 48 de ore.”

9 Articolul 16 din aceeași directivă, intitulat „Perioade de referință”, prevede:

„Statele membre pot prevedea:

[...]

(b) pentru aplicarea articolului 6 (timpul maxim de lucru săptămânal), o perioadă de referință care să nu depășească patru luni.

Perioadele de concediu anual plătit, acordat în conformitate cu articolul 7, și perioadele de concediu medical nu sunt incluse sau sunt neutre în calculul mediei;

[...]”

- 10 Articolul 17 din Directiva 2003/88 prevede, printre altele, următoarele derogări:

„[...]

(2) Derogările prevăzute la alineatele (3)-(5) pot fi adoptate prin acte cu putere de lege și acte administrative sau prin convenții colective sau acorduri încheiate între partenerii sociali, cu condiția ca lucrătorii în cauză să beneficieze de perioade de repaus echivalente compensatorii sau dacă, în cazuri excepționale în care nu este posibil, din motive obiective, să se acorde asemenea perioade de repaus echivalente compensatorii, lucrătorii beneficiază de protecție adecvată.

(3) În conformitate cu alineatul (2) din prezentul articol, se poate deroga de la articolele 3-5, 8 și 16:

[...]

(b) în cazul activităților de securitate și supraveghere care necesită prezența permanentă în scopul de a proteja bunuri și persoane, în special gardieni, paznici sau firme de pază și securitate;

(c) în cazul activităților care implică nevoia de continuitate a serviciilor sau producției [...]

[...]”

- 11 Articolul 19 din această directivă, intitulat „Limitări ale derogărilor la perioadele de referință”, prevede la primul și la al doilea paragraf:

„Posibilitatea de a deroga de la dispozițiile articolului 16 litera (b), prevăzută la articolul 17 alineatul (3) și la articolul 18, nu poate conduce la stabilirea unei perioade de referință mai mari de șase luni.

Cu toate acestea, statele membre au posibilitatea, sub rezerva respectării principiilor generale de protecție a sănătății și securității lucrătorilor, de a permite ca, din motive obiective sau tehnice sau privind organizarea muncii, acordurile colective sau acordurile încheiate între partenerii sociali să stabilească perioade de referință care în niciun caz să nu depășească 12 luni.”

Dreptul francez

- 12 Articolul 3 din décret n° 2000-815, du 25 août 2000, relatif à l'aménagement et à la réduction du temps de travail dans la fonction publique de l'État et dans la magistrature (Decretul nr. 2000-815 din 25 august 2000 privind organizarea și reducerea timpului de lucru în funcția publică a statului și în magistratură, JORF din 29 august 2000, p. 13301), astfel cum a fost modificat prin décret n° 2011-184, du 15 février 2011 (Decretul nr. 2011-184 din 15 februarie 2011, JORF din 17 februarie 2011, p. 2963), prevede:

„I.– Organizarea muncii trebuie să respecte garanțiile minime definite în continuare.

Timpul de lucru săptămânal efectiv, inclusiv orele suplimentare, nu poate depăși nici 48 de ore în decursul aceleiași săptămâni, nici 44 de ore în medie în orice perioadă de 12 săptămâni consecutive, iar repausul săptămânal, care include în principiu duminica, nu poate fi mai mic de 35 de ore.

[...]

II.– Nu se poate deroga de la normele prevăzute la alineatul I decât în cazurile și în condițiile următoare:

- a) atunci când chiar obiectul serviciului public în cauză impune asigurarea permanenței acestuia, în special pentru protecția persoanelor și a bunurilor, prin decret al Conseil d'État (Consiliul de Stat), adoptat, dacă este cazul, după avizul comité d'hygiène et de sécurité (Comitetul de igienă și de securitate), al comité technique ministériel (Comitetul tehnic la nivel ministerial) și al Conseil supérieur de la fonction publique (Consiliul Superior al Funcției Publice), care stabilește compensațiile acordate categoriilor de agenți vizate;

[...]"

- 13 Articolul 1 din décret n° 2002-1279, du 23 octobre 2002, portant dérogations aux garanties minimales de durée du travail et de repos applicables aux personnels de la police nationale (Decretul nr. 2002-1279 din 23 octombrie 2002 privind derogările de la garanțiile minime privind timpul de lucru și de repaus aplicabile personalului poliției naționale, JORF din 25 octombrie 2002, p. 17681), astfel cum a fost modificat prin décret n° 2017-109, du 30 janvier 2017 (Decretul nr. 2017-109 din 30 ianuarie 2017, JORF din 31 ianuarie 2017), are următorul cuprins:

„Pentru organizarea activității funcționarilor activi ai serviciilor din cadrul poliției naționale, se derogă de la garanțiile minime menționate la alineatul I al articolului 3 din Decretul din 25 august 2000 menționat mai sus, atunci când sarcinile de siguranță publică și de liniște publică, de poliție judiciară și de colectare a datelor și de informare, care le sunt încredințate, impun acest lucru.

Această derogare trebuie să respecte însă următoarele condiții:

- 1° Timpul de lucru săptămânal măsurat, pentru fiecare perioadă de șapte zile, inclusiv orele suplimentare, nu poate depăși în medie 48 de ore pe perioada unui semestru al anului calendaristic;

[...]"

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 14 Din decizia de trimitere reiese că Decretul nr. 2002-1279, astfel cum a fost modificat prin Decretul nr. 2017-109, stabilește norme specifice privind timpul de lucru și de repaus aplicabile personalului poliției naționale franceze. Acest decret prevede printre altele, la articolul 1, că timpul de lucru săptămânal măsurat, pentru fiecare perioadă de șapte zile, inclusiv orele suplimentare, nu poate depăși în medie 48 de ore pe perioada unui semestru al anului calendaristic.
- 15 La 28 martie 2017, SCSi a introdus la Conseil d'État (Consiliul de Stat, Franța) o cerere prin care a solicitat anularea acestei dispoziții. SCSi susține printre altele că, prin faptul că a reținut pentru calcularea timpului mediu de lucru săptămânal o perioadă de referință exprimată în semestre ale anului calendaristic, iar nu o perioadă de șase luni ale cărei început și sfârșit s-ar modifica în funcție de trecerea timpului, dispoziția menționată încalcă normele Directivei 2003/88.
- 16 Instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă dispozițiile coroborate ale articolelor 6 și 16 din Directiva 2003/88 trebuie interpretate în sensul că impun o perioadă de referință definită pe o bază variabilă sau în sensul că lasă statelor membre alegerea de a conferi acestei perioade un caracter variabil sau fix.

- 17 Aceasta solicită de asemenea să se stabilească dacă, în ipoteza în care doar o perioadă de referință variabilă ar fi posibilă, perioada respectivă poate continua să își mențină caracterul variabil atunci când se extinde la șase luni în temeiul derogării prevăzute la articolul 17 alineatul (3) litera (b) din Directiva 2003/88.
- 18 În aceste condiții, Conseil d'État (Consiliul de Stat) a decis să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
- „1) Dispozițiile articolelor 6 și 16 din Directiva [2003/88] trebuie interpretate în sensul că impun o perioadă de referință definită pe o bază variabilă sau în sensul că lasă statelor membre alegerea de a-i conferi un caracter variabil sau fix?
- 2) În ipoteza în care aceste dispoziții ar trebui interpretate în sensul că impun o perioadă de referință variabilă, posibilitatea prevăzută la articolul 17 de a deroga de la litera (b) a articolului 16 ar putea să privească nu numai durata perioadei de referință, ci și caracterul său variabil?”

Cu privire la întrebările preliminare

- 19 Prin intermediul celor două întrebări, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 6 litera (b), articolul 16 litera (b) și articolul 19 primul paragraf din Directiva 2003/88 trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale care prevede pentru calcularea timpului mediu de lucru săptămânal perioade de referință care încep și se termină la date calendaristice fixe, iar nu perioade de referință definite pe o bază variabilă.
- 20 Articolul 6 litera (b) din directiva menționată prevede ca „timpul mediu de lucru pentru fiecare perioadă de șapte zile, inclusiv orele suplimentare, să nu depășească 48 de ore”.
- 21 Articolul 16 litera (b) din aceeași directivă dispune că statele membre pot să prevadă pentru calcularea timpului mediu de lucru săptămânal o perioadă de referință care să nu depășească patru luni.
- 22 Perioada de referință menționată la articolul 16 litera (b) din Directiva 2003/88 poate, în temeiul articolului 19 primul paragraf din această directivă, să fie extinsă, prin derogare, până la șase luni în anumite cazuri sau pentru anumite activități, prevăzute printre altele la articolul 17 alineatul (3) din directiva menționată, precum „activități[...] de securitate și supraveghere care necesită prezența permanentă în scopul de a proteja bunuri și persoane” sau „activități[...] care implică nevoia de continuitate a serviciilor sau producției”. În cauza principală, Republica Franceză a făcut aplicarea acestui regim derogatoriu în ceea ce privește funcționarii activi ai serviciilor din cadrul poliției naționale.
- 23 Reiese astfel din dispozițiile citate la punctele 21 și 22 din prezenta hotărâre că timpul mediu de lucru săptămânal nu poate fi calculat pe perioade de șapte zile, ci pe perioade așa-numite de „referință”, de până la patru luni în cadrul regimului comun și de până la șase luni în cadrul regimului derogatoriu. Calcularea timpului mediu de lucru săptămânal pe astfel de perioade de referință urmărește, conform considerentului (15) al Directivei 2003/88, să acorde o anumită flexibilitate în aplicarea articolului 6 litera (b) din această directivă, astfel încât orice depășire a timpului de lucru maxim săptămânal în anumite momente ale perioadei de referință să poată fi compensată printr-o reducere corespunzătoare în alte momente ale perioadei. Prin urmare, nu se impune o repartizare egală a numărului de ore de muncă pe toată durata perioadei de referință (Hotărârea din 9 noiembrie 2017, Maio Marques da Rosa, C-306/16, EU:C:2017:844, punctul 43).
- 24 Reiese de asemenea din dispozițiile citate la punctele 21 și 22 din prezenta hotărâre că noțiunea „perioadă de referință”, pe de o parte, este o noțiune unică ce are aceeași semnificație în cadrul regimului comun și al regimului derogatoriu și, pe de altă parte, este o noțiune care nu implică nicio

trimitere la dreptul național al statelor membre și care, așadar, trebuie înțeleasă ca o noțiune autonomă a dreptului Uniunii și trebuie interpretată în mod uniform pe teritoriul acesteia, independent de calificările utilizate în statele membre, ținând seama de termenii dispozițiilor în cauză, precum și de contextul lor și de obiectivele urmărite de reglementarea din care fac parte (a se vedea prin analogie Hotărârea din 9 noiembrie 2017, Maio Marques da Rosa, C-306/16, EU:C:2017:844, punctul 38 și jurisprudența citată).

- 25 Prin urmare, trebuie să se stabilească, având în vedere termenii și contextul articolelor 16 și 19 din Directiva 2003/88, precum și obiectivele urmărite de aceasta din urmă, dacă perioadele de referință pot fi definite ca perioade care încep și se termină la date calendaristice fixe, și anume perioade de referință fixe, sau ca perioade ale căror date de început și de sfârșit variază în permanență în funcție de trecerea timpului, și anume perioade de referință variabile.
- 26 În primul rând, trebuie să se constate, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctul 46 din concluzii, că textul articolelor 16 și 19 din Directiva 2003/88 nu cuprinde nicio mențiune în ceea ce privește aspectul dacă perioadele de referință trebuie să fie definite pe o bază fixă sau variabilă și că, prin urmare, modul de redactare a acestor articole nu se opune utilizării uneia sau alteia dintre aceste metode.
- 27 În al doilea rând, nici contextul în care se înscriu articolele 16 și 19 din Directiva 2003/88 nu permite, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctul 58 din concluzii, să se răspundă la această întrebare.
- 28 Este adevărat că, astfel cum au subliniat guvernul francez și Comisia Europeană în observațiile lor scrise, Curtea a constatat, în legătură cu „perioada de șapte zile” prevăzută la articolul 5 din Directiva 2003/88 privind repausul săptămânal și calificată de Curte drept „perioadă de referință”, în sensul acestei directive, că o perioadă de referință poate fi definită, în acest context, drept o perioadă fixă înăuntrul căreia trebuie acordat un anumit număr de ore consecutive de repaus, independent de momentul la care sunt acordate acele ore de repaus (Hotărârea din 9 noiembrie 2017, Maio Marques da Rosa, C-306/16, EU:C:2017:844, punctul 43). Guvernul francez deduce din utilizarea termenului „fixă” la punctul 43 din această hotărâre că noțiunea „perioadă de referință” ar trebui înțeleasă mai curând ca o perioadă definită pe o bază fixă.
- 29 Cu toate acestea, o asemenea interpretare a punctului 43 din Hotărârea din 9 noiembrie 2017, Maio Marques da Rosa (C-306/16, EU:C:2017:844), nu poate fi urmată, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctul 55 din concluzii. Termenul „fixă” utilizat în această hotărâre nu poate fi interpretat în sensul de „perioadă care coincide în mod necesar cu calendarul civil”, ci ca o „unitate de măsurare a timpului”, și anume, în hotărârea menționată, o perioadă de șapte zile.
- 30 Astfel, în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 9 noiembrie 2017, Maio Marques da Rosa (C-306/16, EU:C:2017:844), problema analizată de Curte nu privea caracterul fix sau variabil al perioadei de referință, ci numai aspectul dacă ziua de repaus săptămânal obligatoriu prevăzută la articolul 5 din Directiva 2003/88 trebuia acordată cel târziu în ziua următoare unei perioade de șase zile de lucru consecutive sau dacă trebuia acordată înăuntrul fiecărei perioade de șapte zile. Prin faptul că a optat pentru această din urmă soluție, Curtea a înțeles prin „perioadă fixă” o perioadă cu o durată determinată, fără să decidă însă dacă începutul și sfârșitul acestei perioade trebuia să coincidă sau nu cu anul calendaristic sau, mai general, să corespundă unor date rigide precum cele din săptămâna calendaristică.
- 31 Din ceea ce precedă rezultă că, în lipsa unei indicații care să reiasă din termenii și din contextul articolelor 16 și 19 din Directiva 2003/88, statele membre sunt, în principiu, libere să stabilească perioadele de referință potrivit metodei alese de ele, cu condiția ca obiectivele urmărite de această directivă să fie respectate.

- 32 În ceea ce privește, în al treilea rând, obiectivele urmărite de Directiva 2003/88, trebuie amintit că rezultă dintr-o jurisprudență constantă că această directivă urmărește să garanteze o protecție superioară a securității și a sănătății lucrătorilor, prevăzând printre altele, la articolul 6 litera (b), o limită maximă a timpului mediu de lucru săptămânal. Această limită maximă constituie o normă de drept social al Uniunii de o importanță deosebită, de care trebuie să beneficieze fiecare lucrător ca cerință minimă destinată să asigure protecția securității și a sănătății sale (Hotărârea din 14 octombrie 2010, Fuß, C-243/09, EU:C:2010:609, punctele 32 și 33, precum și jurisprudența citată, și Hotărârea din 10 septembrie 2015, Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras, C-266/14, EU:C:2015:578, punctele 23 și 24, precum și jurisprudența citată).
- 33 În plus, este necesar ca efectul util al drepturilor conferite lucrătorilor prin Directiva 2003/88 să fie asigurat integral, ceea ce implică în mod necesar obligația statelor membre de a garanta respectarea fiecăreia dintre cerințele minime prevăzute de această directivă și de a preveni în special orice depășire a timpului mediu de lucru maxim săptămânal, astfel cum este stabilit la articolul 6 litera (b) din directiva menționată. Această interpretare este, astfel, singura care este conformă cu obiectivul aceleiași directive, care este de a garanta o protecție eficientă a securității și a sănătății lucrătorilor, asigurându-le beneficiul efectiv al unui timp de lucru care să nu fie, în medie, superior limitei maxime de 48 de ore pe săptămână pe toată durata perioadei de referință (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 septembrie 2006, Comisia/Regatul Unit, C-484/04, EU:C:2006:526, punctul 40 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 14 octombrie 2010, Fuß, C-243/09, EU:C:2010:609, punctul 51 și jurisprudența citată).
- 34 În această privință, Curtea a statuat că acest obiectiv presupune că fiecare lucrător trebuie în special să beneficieze de perioade de repaus adecvate, care trebuie nu doar să fie efective, permițând persoanelor în cauză să se recupereze după oboseala cauzată de munca lor, ci și să aibă un caracter preventiv, de natură să reducă pe cât posibil riscul de afectare a securității și a sănătății lucrătorilor pe care îl poate reprezenta acumularea unor perioade de lucru fără repausul necesar (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 septembrie 2006, Comisia/Regatul Unit, C-484/04, EU:C:2006:526, punctul 41 și jurisprudența citată).
- 35 Trebuie să se sublinieze de asemenea că, astfel cum reiese din considerentul (15) al Directivei 2003/88, flexibilitatea pe care o oferă această directivă la articolele 16 și 19 în ceea ce privește aplicarea, printre altele, a articolului 6 litera (b) din directiva menționată nu aduce atingere respectării principiilor protecției securității și a sănătății lucrătorilor.
- 36 În plus, din jurisprudența Curții reiese că derogările prevăzute la articolul 17 din Directiva 2003/88 trebuie să primească o interpretare care să limiteze sfera acestora la ceea ce este strict necesar pentru ocrotirea intereselor pe care statele membre le pot proteja în temeiul său (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 iulie 2017, Hälvä și alții, C-175/16, EU:C:2017:617, punctul 31, precum și Hotărârea din 21 februarie 2018, Matzak, C-518/15, EU:C:2018:82, punctul 38).
- 37 În lumina acestor considerații trebuie să se stabilească dacă atât perioadele de referință fixe, cât și perioadele de referință variabile sunt conforme cu obiectivul Directivei 2003/88, care constă în garantarea unei protecții eficiente a securității și a sănătății lucrătorilor.
- 38 În această privință, trebuie arătat că perioadele de referință fixe și variabile sunt conforme, în sine, cu obiectivul menționat al Directivei 2003/88, în măsura în care permit să se verifice că lucrătorul nu lucrează mai mult de 48 de ore în medie pe săptămână pe toată durata perioadei în cauză și că imperativele legate de sănătatea și de securitatea sa sunt astfel respectate. În acest sens, este irelevant faptul că începutul și sfârșitul perioadei de referință sunt stabilite în funcție de date fixe calendaristice sau în funcție de trecerea timpului.

- 39 Incidența unor perioade de referință fixe asupra securității și sănătății lucrătorilor depinde însă de ansamblul împrejurărilor relevante, cum ar fi natura muncii și condițiile acesteia, precum și, în special, timpul de lucru maxim săptămânal și durata perioadei de referință reținute de către statul membru în cauză. Astfel, după cum au fost de acord ansamblul participanților la procedură, perioadele de referință fixe, spre deosebire de perioadele de referință variabile, pot să genereze situații în care obiectivul de protecție a sănătății și a securității lucrătorilor ar putea să nu fie atins.
- 40 În această privință, este necesar să se arate că metoda perioadei de referință fixe poate conduce un angajator să impună lucrătorului să efectueze fără întrerupere un timp de lucru intens, în două perioade de referință fixe succesive, și, respectând în același timp perioadele de repaus prevăzute la articolele 3 și 5 din Directiva 2003/88, să îl facă astfel să depășească, în medie, limita maximă de lucru săptămânal pe o perioadă care, întrucât se suprapune peste aceste două perioade fixe, ar corespunde unei perioade de referință variabile de aceeași durată. O astfel de situație nu poate apărea atunci când perioada de referință este stabilită pe o bază variabilă, dat fiind că, prin definiție, perioadele de referință variabile au ca efect recalcularea constantă a timpului mediu de lucru săptămânal.
- 41 Astfel, deși perioadele de referință fixe și variabile, considerate izolat, sunt, în sine, conforme cu obiectivul de protecție a sănătății și a securității lucrătorilor, combinarea a două perioade de referință fixe succesive poate, în funcție de timpul de lucru maxim săptămânal și de durata perioadei de referință reținute de statul membru în cauză, să conducă la apariția unor situații în care acest obiectiv este susceptibil să fie compromis, chiar dacă perioadele de repaus prevăzute la articolele 3 și 5 din Directiva 2003/88 ar fi respectate.
- 42 În speță, nu numai că Republica Franceză a epuizat marja care îi este oferită de Directiva 2003/88 în ceea ce privește timpul de lucru maxim săptămânal, prin faptul că l-a stabilit la 48 de ore, ci s-a prevalat și de derogarea prevăzută la articolul 17 alineatul (3) din directiva menționată coroborat cu articolul 19 primul paragraf din aceasta pentru a extinde la șase luni perioada de referință utilizată pentru calcularea timpului mediu de lucru maxim săptămânal. În aceste condiții, utilizarea unor perioade de referință fixe nu permite să se garanteze că timpul mediu de lucru maxim săptămânal de 48 de ore este respectat în toată perioada de șase luni care se suprapune peste două perioade de referință fixe succesive.
- 43 Or, ținând seama de jurisprudența amintită la punctele 32 și 33 din prezenta hotărâre, trebuie să se considere că realizarea obiectivului Directivei 2003/88 ar fi compromisă dacă utilizarea unor perioade de referință fixe nu ar fi însoțită de mecanisme care permit să se asigure că timpul mediu de lucru maxim săptămânal de 48 de ore este respectat în fiecare perioadă de șase luni care se suprapune peste două perioade de referință fixe succesive.
- 44 Trebuie amintit pe de altă parte că, în temeiul articolului 19 al doilea paragraf din Directiva 2003/88, atunci când un stat membru dorește să extindă perioada de referință dincolo de șase luni, un acord colectiv sau un acord între partenerii sociali este necesar în acest scop. În cazul în care perioada de referință prevăzută la articolul 19 primul paragraf din această directivă este definită pe o bază fixă, aceasta poate face ca un lucrător să fie nevoit să lucreze pe o perioadă de șase luni care se suprapune peste două perioade de referință fixe succesive în medie mai mult de 48 de ore pe săptămână, fără ca un acord colectiv sau un acord între partenerii sociali să fi fost încheiat în acest scop. Astfel, această perioadă de suprapunere poate conduce la situații care nu ar fi în realitate posibile decât în cadrul unei perioade de referință prevăzute la articolul 19 al doilea paragraf din directiva menționată. Un asemenea rezultat ar avea ca efect să submineze derogarea prevăzută la această dispoziție.
- 45 Revine, în consecință, instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă reglementarea națională în discuție în litigiul principal a prevăzut mecanisme care, astfel cum reiese din cuprinsul punctului 43 din prezenta hotărâre, permit să se asigure că timpul mediu de lucru maxim săptămânal de 48 de ore este respectat în fiecare perioadă de șase luni care se suprapune peste două perioade de referință fixe succesive.

- 46 În plus, trebuie amintit că modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor destinate să asigure protecția drepturilor conferite justițiabililor în temeiul dreptului Uniunii nu trebuie să fie mai puțin favorabile decât cele aplicabile unor acțiuni similare de natură internă (principiul echivalenței) și nu trebuie să facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii (principiul efectivității) (Hotărârea din 24 octombrie 2018, XC și alții, C-234/17, EU:C:2018:853, punctul 22, precum și jurisprudența citată).
- 47 În ceea ce privește mai precis principiul efectivității, instanța de trimitere trebuie să examineze în special efectivitatea căilor de atac oferite de dreptul național lucrătorilor vizați, pentru a pune capăt fără întârziere, dacă este cazul prin intermediul unor proceduri accelerate sau de măsuri provizorii, oricărei practici care nu ar respecta cerințele prevăzute la articolul 6 litera (b) din Directiva 2003/88, astfel cum trebuie să rezulte dintr-o transpunere corectă în dreptul național.
- 48 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la întrebările adresate că articolul 6 litera (b), articolul 16 litera (b) și articolul 19 primul paragraf din Directiva 2003/88 trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale care prevede pentru calcularea timpului mediu de lucru săptămânal perioade de referință care încep și se termină la date calendaristice fixe, cu condiția ca această reglementare să cuprindă mecanisme care permit să se asigure că timpul mediu de lucru maxim săptămânal de 48 de ore este respectat în fiecare perioadă de șase luni care se suprapune peste două perioade de referință fixe succesive.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 49 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară:

Articolul 6 litera (b), articolul 16 litera (b) și articolul 19 primul paragraf din Directiva 2003/88/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 4 noiembrie 2003 privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale care prevede pentru calcularea timpului mediu de lucru săptămânal perioade de referință care încep și se termină la date calendaristice fixe, cu condiția ca această reglementare să cuprindă mecanisme care permit să se asigure că timpul mediu de lucru maxim săptămânal de 48 de ore este respectat în fiecare perioadă de șase luni care se suprapune peste două perioade de referință fixe succesive.

Semnături